

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Katedra animované tvorby

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Sexualita ako vyjadrovací prostriedok
v ženskom animovanom filme**

Michaela Mihalyiová

Vedoucí práce: Doc. Ak. Mal. Michaela Pavlátová

Oponent práce: Mgr. Eliška Děcká, Ph.D

Datum obhajoby: 10.09.2020

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2020

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE
FILM AND TELEVISION FACULTY

Department of animation

BACHELOR THESIS

**Sexuality as a means of expression in female directed
animated film**

Michaela Mihalyiová

Thesis adviser: Doc. Ak. Mal. Michaela Pavlátová

Examiner: Mgr. Eliška Děcká, Ph.D

Date of defense: 10.09.2020

Academic title to be assigned: BcA.

Praha, 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Sexualita ako vyjadrovací prostriedok v ženskom animovanom filme

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....
podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt:

Táto bakalárska práca sa zaoberá spracovaním sexuality v animovaných filmoch ženských režisériek. Práca definuje historický kontext a genézu výrazného výskytu témy ženskej sexuality v súčasnej animovanej tvorbe. Sústreďí sa prevažne na obdobie posledných 50-tich rokov a popisuje významné historické udalosti ktoré napomohli súčasnému priaznivému stavu a početnému výskytu témy v tvorbe. Autorka vyberá konkrétne filmy a na ich príklade definuje rôzne spôsoby tématického spracovania.

Kľúčová slova: sexualita, režisérky, animácia, feminizmus, Female Gaze, história

Abstract:

This bachelor thesis deals with the processing of the topic of sexuality in animated films made by female directors. The work defines the historical context of human sexuality and the genesis of the significant occurrence of the topic in contemporary animation. It focuses mainly on the period of the last 50 years and describes significant historical events that have helped the current favorable state and the numerous occurrences of the theme in the work. The author selects specific films and uses their examples to define various ways of working with the topic.

Keywords: sexuality, female directors, animation, feminism, Female Gaze, history

Obsah

Úvod a prečo?.....	1
1. Sex alebo: let's talk about sex!.....	3
1.1. Historický kontext: kde to začalo?.....	3
1.2. Vznikla sexualita.....	5
1.3. Sexuálna revolúcia.....	6
2. Žena, sexualita a feminizmus.....	7
3. Ženský pohľad a Female Gaze.....	9
4. Cesta ženy v animovanom filme.....	11
5. Režisérky pracujúce s témou sexuality a ich vybrané filmy.....	13
5.1. Krok do súčasnosti.....	14
5.2. Tu a teraz!.....	17
6. Záver.....	22
Zoznam použitých zdrojov.....	24
Súpis obrazovej prílohy.....	29
Obrazová príloha.....	30

Úvod a prečo?

Keď som sedela v roku 2017 v Bonlieu kinosále na festivale Annecy a práve skončili filmy *Pussy*¹ a *Clitoris*², cítila som sa šťastne. Podobne som sa cítila keď som pred niekoľkými rokmi videla *Tramvaj*³ alebo *Teat Beat of sex*⁴. Mala som pocit, že som objavila niečo nové, počiatok akéhosi nového tajného klubu, kde sa úprimne rozpráva o sexe, intimite a vzťahoch. Možno tiež patrí do klubu, keďže skoro v každom mojom doterajšom filme sa ocitol sex, intimita alebo vzťahy. A predpokladám, že nás je veľa. Keď som si položila otázku, prečo sa táto téma objavila skoro v každom mojom filme, prvá odpoveď bola: neviem.

Postupne som sa vracala viac a viac do minulosti a spájala som si všetky momenty ktoré viedli k tomu, aby táto téma bola v mojej tvorbe samozrejmosťou. Sexualita ma fascinuje. Fascinuje ma aký komfort a zároveň nekomfort v ľuďoch spôsobuje, jej komplexnosť a mnohotvárnosť a čo znamená keď ju z rôznych uhlov pohľadu vidím na plátne v kine. Ako je súčasťou každého z nás, ale pre väčšinu ľudí v našom živote je skrytá. Rada ju dávam do filmov, pretože mám pocit, že by som nemala a to ma k tomu vždy ťahá viac a viac. Možno to je forma môjho vlastného vyrovnanie sa sama so sebou. Ale viem, že nie som v tom sama...

Filmov ktoré zobrazujú ženskú sexualitu, intimitu, a pohľad je posledné desaťročie veľké množstvo. Rozhodla som sa tento fenomén preskúmať a dodať mu historický kontext. Predpokladám, že nie je náhoda že na filmových školách sú ročníky plné študentiek (sama pochádzam z takého ročníka), vznikajú filmové festivaly a pásma zamerané na výlučne ženské režisérky.

¹ Pussy (orig. Cipka, réžia Renata Gąsiorowska, Polsko, 2016)

² Clitoris (orig. Le clitoris, réžia Lori Malépart-Traversy, Kanada, 2016)

³ Tramvaj (réžia Michaela Pavlátová, Česká republika, 2012)

⁴ Teat beat of sex (réžia Signe Baumann, USA / Taliansko, 2008)

V teoretickej bakalárskej práci sa snažím pátrať po historickom kontexte samotnej sexuality, a nájsť tak prepojenie ako sa téma dostala k nám do súčasnej animovanej tvorby. Prečo práve teraz je v krátkom animovanom filme viac režisériek ako nikdy predtým. Zameriavam sa na tému sexuality ako dominantného výrazového prvku vybraných režisériek, zo staršej ale aj súčasnej generácie a pozriem sa bližšie na ich výrazné filmy ktoré sa sexualitou zaoberajú a ako rôznorodo sú spracované. Bližšie sa zastavím pri výrazných filmoch zaoberajúcich sa sexualitou posledných desiatok rokov a to sú filmy *Asparagus*⁵, *Little Deaths*⁶, *Tramvaj*⁷ a seriál *Teat beat of sex*⁸. Každý krok v histórii nás nasmeroval k tomu kde sme dnes, a preto v úvodných kapitolách plánujem prebádať cestu témy sexu a ženskej sexuality z histórie, až na naše plátno. Pozriem sa na často spomínaný termín *Female gaze* a na cestu ženy naprieč históriou animovaného filmu až do súčasnosti. Táto cesta ženskej kinematografie ma osobne zaujíma v kontexte aj mojej vlastnej tvorby a predpokladám, že nájdem pôvod môjho nutkania robiť filmy o sexe. Zo súčasných filmov priblížim už vyššie zmienené filmy *Pussy*⁹ a *Clitoris*¹⁰, ale taktiež aj iné výrazné festivalové filmy ako napríklad: *Slug Life*¹¹, *Private Parts*¹² alebo *Winter's puke is a Summer delight*¹³. Dúfam že nájdem genézu súčasného veľmi liberálneho prostredia krátkeho animovaného filmu ženských režisériek.

⁵ *Asparagus* (réžia Suzan Pitt, USA, 1979)

⁶ *Little Deaths* (réžia Ruth Lingford, USA, 2010)

⁷ *Tramvaj* (réžia Michaela Pavlátová, Česká republika, 2012)

⁸ *Teat beat of sex* (réžia Signe Baumane, USA / Taliansko, 2008)

⁹ *Pussy* (orig. *Cipka*, réžia Renata Gąsiorowska, Polsko, 2016)

¹⁰ *Clitoris* (*Le Clitoris*, réžia Lori Malépart-Traversy, Kanada, 2016)

¹¹ *Slug Life* (réžia Sophie Koko Gate, Veľká Británia, 2018)

¹² *Private Parts* (réžia Anna Ginsburg, Veľká Británia, 2016)

¹³ *Winter's puke is a Summer delight* (réžia Sawako Kabuki, Japonsko, 2016)

1. Sex, alebo: let's talk about sex!

Sex je neoddeliteľnou súčasťou súčasného moderného života a je infiltrovaný do každej časti spoločnosti. Dodáva ľuďstvu definíciu, identitu a zmysel. Francúzsky filozof **Michel Foucault** v knihe *História sexuality* nazval sex pravdou nášho bytia.¹⁴ Sociologička Véronique Mottier sa zas pýta otázku „*Ako sme dospeli k presvedčeniu, že sex je pre nás taký dôležitý?*“¹⁵ následne dopĺňa „*prepojenie sexuality, chápanom ako spôsob, akým ľudia chápu svoje telá, potešenia a túžby, prostredníctvom sexuálnej identity je v skutočnosti moderný fenomén, ktorý sa objavil až v priebehu 18. a 19. storočia v Európe. Neznamená to, že ľudia neparticipovali v sexuálnych aktivitách pred modernou dobou. Spôsob ale, akým ľudia chápali svoje erotické skúsenosti bol radikálne rozdielny od súčasného chápania sexuality.*“¹⁶ Sex je jednoduché redukovať iba na jeho biologickú rovinu, no mimo nej predstavuje komplexný súbor jednotlivých zložiek týkajúcich sa nášho spoločenského zriadenia, kultúry, odrazu politického nastavenia, moci, či rodovej rovnosti. Sexualita sa ráta k jednej z fundamentálnych hybných síl našich osobných pocitov, myšlienok, správania ako aj integrálnou súčasťou celej spoločnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou našej expresie a stáva sa tak centrálnou pre ľudské bytie.

1.1. Historický kontext: kde to začalo?

„*História ľudskej sexuality je tak dlhá ako ľudská história samotná : 200,000 tisíc rokov a viac...*“¹⁷ Skoro tak dlho ako ľudia boli schopní reflektovať svoje okolie, tak identicky dlho mali tendenciu reflektovať aj svoj sexuálny život. Ľudia prejavovali fascináciu nad sexuálnym aktom už od Paleolitickej éry, z ktorých je

¹⁴ Foucault, Michel. *The History of Sexuality*. Penguin Classics, 2020.

¹⁵ Mottier Véronique. *Sexuality: a Brief Insight*. Sterling Pub., 2010., s. 1.

¹⁶ Taktiež.

¹⁷ Antón, Susan C., Carl C. Swisher. Early Dispersals of Homo from Africa. *Annual Review of Anthropology*, vol. 33, 2004, s. 271

možné vypátrať aj prvé umelecké artefakty s témou sexuálnej expresie. Jedná sa o jednoduché popisné vyobrazenia ľudských genitálií¹⁸ v Jaskynných maľbách ako aj štylizované praveké Venuše¹⁹.

Staroveká Hindská *Kama Sutra* obsahovala texty tematizujúce lásku, vášeň a potešenie a zároveň ponúkala akýsi *sex-pozitívny* manuál k spokojnému vedeniu sexuálneho života, ktorého obsah je relevantný až do dnešného dňa. Známý satirický prejav Aristophanesa obsiahnutý vo filozofickom texte *Symposium*²⁰ popisujúci mýtus stvorenia ľudstva sa opiera aj o prejav ľudskej sexuality. Kresťanská Biblia, Moslimský Korán a Židovská Tóra taktiež nesú zmienky o sexuálnom správaní.

V 5. storočí začali prevládať kresťanské ideály prameniace z centralizovanej cirkevnej moci, ktoré promovali panenstvo a celibát. Kresťanská etika hlásala oprostenie sa o sexuálnych túžob a kategorizovala ich ako animálny pud, ktorý bráni človeku v spirituálnom naplnení svojho bytia na zemi, a zamedzuje mu tak cestu do neba v posmrtnom živote. **Sv. Augustín** vo svojich autobiografických *Vyznaniach*²¹ predominantne označuje sexuálne túžby za iracionálne nutkania, ktoré je možné prekonať iba s Božou pomocou formou celibátu. Popri askéze sa v kontexte sexuálneho života mohutne vyznával manželský sex, ktorý bol po celibáte chápaný ako druhý najfunkčnejší model. Kresťanstvu sa podarilo behom stoviek rokov vyprodukovať veľmi vplyvné normatívne chápanie sexuality, ktoré vyzdvihovalo panenstvo a celibát ako najvyšší duchovný ideál populácie. Sústreďenie sa na reprodukčnú funkciu sexuálneho života dalo sexu v kresťanskej morálke nový kultúrny rozmer ktorý napomáhal jeho ostrakizácii po dlhé stáročia.

Paralelne s dlho pretrvávajúcimi kresťanským dogmami, sa v literatúre zjavujú mená oslavujúce protipól kresťanstva, libertinizmus. Voľnomyšlienkárski spisovatelia ako taliansky Giacomo Casanova publikujú svoje práce s veľmi ideovo

¹⁸ Vid' Obrazová Príloha č. 1

¹⁹ Vid' Obrazová Príloha č. 2

²⁰ Plato, and Kenneth James. Dover. *Symposium*. Cambridge University Press, 2012

²¹ St. Augustine. *The Confessions of St. Augustine*. New York: Image Books, 1960

uvoľneným premýšľaním o ľudskej sexualite. Obdobie osvietenstva rozvoľňovalo premýšľanie o ľudskej morálke, ktorá sa pomaly odklášala od kresťanskej ideológie. Presunom z dedinského prostredia do väčších miest sa rozšírilo libertinské chápanie sexuality, ktoré sa centralizovalo v Európe. Tá sa stala epicentrom moderného chápania sexu, ktorý následne napomohol aj popularizácii používania antikoncepcie (napr. kondómy vyrobené z ovčej kože) a sexuálnych pomôcok. Ženské interrupcie sa napriek nepriazni cirkvi stali spoločensky akceptovateľné a behom 19 storočia boli otvorene propagované v dobovej tlači.

Ako protipól uvoľňujúcim sa tendenciám, mužská, a hlavne ženská masturbácia sa stala spoločensky neprípustnou. Vtedajšia medicína ju označovala za katalyzátorom rôznych dlho-trvajúcich zdravotných problémov ako napríklad vyčerpanosť, reuma, epilepsia alebo impotencia. Celospoločenské religiózne uvažovanie nad sexom zmenila až modernizácia počnúc koncom 18. storočia. Zmýšľanie inšpirované osvietenstvom sa pomaly odklonilo od puritánskeho ponímania sexu viac k racionalite a súčasnému vnímaniu ľudskej sexuality. Sex sa stal predmetom vedeckého, sociologického a medicínskeho výskumu a to podnietilo vznik sexuológie.

1.2. Vznikla sexualita

Vznik pojmu sexualita sa datuje na rok 1879, kedy sa jeho význam prvýkrát objavil v *Oxfordskom Anglickom Slovníku*²² a znie nasledovne: *vlastníctvo sexuálnej sily alebo schopnosť pociťovať sexuálne pocity*. Sexuológia zbavila vnímanie sexu od katolíckej hriechnosti a orientovala sa na biologický a naturálny pôvod sexuality v spoločnosti. Prvé vedecké výskumy sexu praktikoval anglický lekár **Henry Havelock Ellis** ktoré využívali metódu prípadovej štúdie, pomocou ktorej skúmal rôzne aspekty sexuality vrátane masturbácie. Výsledky jeho štúdie boli publikované v sedem dielnom knižnom vydaní s názvom *Studies in the*

²² *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2004.

*Psychology of Sex*²³. Výsledkom štúdie bolo napríklad aj zistenie, že transrodoví ľudia sú rozdielny ako ľudia homosexuálni. Jeho vedecké zistenia dopomohli k zaradenia výučby sexuálnej výchovy do učebných osnov škôl. Rakúsky neurológ Sigmund Freud, bol prvým vedcom, ktorý prepojil sex so zdravým vývojom a definoval ľudí ako sexuálne bytosti, ktorých sexuálny vývin začína v detstve a zaniká smrťou. Vyvinul teóriu podvedomého pudu, libida. Vnímal sexuálne túžby nie ako niečo čo máme skrotiť a potláčať, ale ako element prítomný celú dĺžku života. Americký biológ Alfred Kinsey, ľudovo nazývaný otcom modernej sexuality, pomocou prieskumu na vzorke 12-tisíc ľudí zozbieral dovtedy chýbajúce informácie týkajúce sa sexuálneho správania ľudí. Pred jeho výskumom, bol výskum sexu skôr predmetom dohadov ako reálneho systematického behaviorálneho skúmania a preto jeho prínos bol iniciáciou moderného sexuálneho výskumu. „Veda o sexe mala doposiaľ dôležitý pozitívny efekt na rozširovanie našich znalostí v oblasti sexuálne správania...“²⁴ popisuje sociológ Jeffrey Weeks vo svojej knihe *Sexuality*. „Bez nej by sme boli zotročení to ešte väčšieho rozsahu ako sme do mýtov a zastaraných konceptov.“²⁵

1.3. Sexuálna revolúcia

V 50-tych rokoch 20-teho storočia začínali podnety na vznik takzvanej sexuálnej revolúcie ktoré pretrvávali až do 80-tych rokov. Sociálne pnutie ktoré sa snažilo zmeniť dovtedy zaužívané kódy správania a medziľudských vzťahov cielilo k akceptácii sexu mimo tradičných heteronormatívnych vzťahov a monogamného inštitútu manželstva. Tendencie sexuálnej revolúcie spočívali v normalizácii nahoty, homosexuality, predmanželského sexu, antikoncepcie, pornografie ako aj v legalizácii potratov. Vychádzala z presvedčenia, že erotika by mala byť

²³ Ellis, Henry Havelock, *Studies in the Psychology of Sex*. F.A. Davis Company, 1921.

²⁴ Weeks, Jeffrey: *Sexuality*. Psychology Press, 2003, s.14

²⁵ Tiež.

oslavovaná ako bežná súčasť života ktorá nie je potlačená ideou o tradičnej rodine, sexuálnou morálkou ani štátom, či cirkevnými inštitúciami. Zmeny v spoločenskej klíme sa prejavovali v literatúre, filme a hlavne v kontrakultúrnych hnutiach. Popularizácia a normalizácia pornopriemyslu a vznik takzvaného **Zlatého veku pornopriemyslu** (1969–1984) napomohla k uvedeniu prvého pornografického filmu, *Blue Movie*²⁶ ktorý sa dostal do Americkej kinodistribúcie a ako prvý distribučne uvedený film explicitne zobrazoval sexuálny akt. Nasledovalo tak divácky úspešné uvedenie titulov s podobnou tematikou v priebehu 70-tych rokov, *Deep Throat*²⁷ alebo *Mona the Virgin Nymph*²⁸. Erotika a sexpoitácia 70-tych rokov sa presunula aj do animovaného filmu. *Fritz the cat*²⁹ dostal ako prvý animovaný film hodnotenie X³⁰. Mimo americkú produkciu, prvým filmom, ktorý získal hodnotenie X na americkom trhu bol francúzsko-belgický film *Tarzoon: Shame of Jungle*³¹. *Yasuji no Pornorama - Do it!*³² bol prvým Japonským filmom označeným R-18³³, ktorý znamenal prvopočiatky vzniku veľkého ázijského priemyslu s pornografickým anime. V priebehu sexuálnej revolúcie sa zdalo že sex bol všade.

2. Žena, sexualita a feminizmus

Vstup žien do pracovnej sily počas druhej sv. vojny, väčšia finančná autonómia a detradicionalizácia manželstva a rodiny viedli k politizácii ženskej

²⁶ Blue Movie (réžia Andy Warhol, Západné Nemecko, 1969)

²⁷ Deep Throat (réžia Gerard Damiano, Švédsko, 1972)

²⁸ Mona the Virgin Nymph (réžia Michael Benveniste a Howard Ziehm, USA, 1970)

²⁹ Fritz the Cat (réžia Ralph Bakshi, United Kingdom, 1972)

³⁰ Pozn. Hodnotenie X alebo X-rated, znamená zaradenie filmu k pornografickej kinematografii určenej pre dospelého diváka, tj. 18+.

³¹ Tarzoon: Shame of Jungle (orig. Tarzoon, la honte de la jungle, réžia Picha and Boris Szulzinger, Francúzsko / Belgicko, 1975)

³² Yasuji no Pornorama - Do it! (orig. Yasuji no Pornorama - Yacchimae!!, réžia Takateru Miwa, Shinichiro Takakuwa, Japonsko, 1971)

³³ Pozn. Termín, ktorý v Japonskom filmovom priemysle označuje filmy vhodné pre divákov z kategórie 18+.

sexuality. Feminizmus druhej vlny a hnutie za oslobodenie žien, ktoré boli iniciované začiatkom 60-tych rokov považovali oslobodenie ženskej sexuality za rozhodujúci faktor v širšej transformácii spoločnosti a celkovom zrovnoprávnení žien. Centrálnym prvkom ich agendy bolo dosiahnutie sexuálneho oslobodenia žien, ktoré by nasledovne prednastavilo základ pre ženskú nezávislosť. Oddelenie reprodukcie a ženskej sexuality s pomocou voľne dostupných foriem antikoncepcie ako aj reprodukčných práv viedlo k väčšej sexuálnej autonómii a definícii nového chápania medziľudských vzťahov. Ženská sexualita sa vymanila spod domnienky, že slúži na uspokojenie mužských potrieb a dospela tak k tomu, že žena má právo na vlastné sexuálne potešenie a túžby.

Ženy boli vedené k sebaopoznávaniu kapacity svojich tiel a sexuálneho uspokojenia. **Betty Dodson** v knihe *Liberating Masturbation: a Meditation on Self Love Dedicated to Women* píše: „*Za ideálnych okolností by neexistoval žiadny stanovený alebo predpísaný spôsob našej sexualizácie. Naše sexuálne preferencie by boli samozrejme prirodzene mnohostranné, rozmanité a nezávislé, a mohli by zahŕňať kombináciu všetkých živých vecí. Sociálne inštitucionalizovaný závislý sex je odosobňujúci. Masturbácia môže pomôcť vrátiť sex na správne miesto - jednotlivcovi.*“³⁴ Feministka **Betty Friedan** publikovala v roku 1963 influenčnú knihu *Feminine Mystique*, ktorá popisovala fenomén frustrácie žien v domácnosti v povojnovej Amerike. Nastolila tak širšej verejnosti rôzne vzorce nerovnoprávnosti mužov a žien. Kniha sa stala best-sellerom a je všeobecne pripisovaná k počiatkom ženského hnutia. „*Jediný spôsob pre ženu, tak ako aj pre muža, ako nájsť samu seba - spoznať seba ako osobu, je pomocou svojej vlastnej tvorivej práce.*“³⁵ Feministické hnutie výrazne dopomohlo v vytvorení priaznivého prostredia pre ženy a ľudí z komunity LGBTQ+ prijať svoju sexualitu.

³⁴ Dodson, Betty. *Liberating Masturbation: a Meditation on Self Love Dedicated to Women*. Bodysex Designs, 1974, s.18

³⁵ Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. Victor Gollancz, 1971.

3. Ženský pohľad a termín *Female gaze*

„Aká by bola ženská kultúrna prax? Ako by vyzeralo umenie a literatúra uprostred ideológie ktorá neutláča ženy?“³⁶ Pýta sa **Laura Mulvey**, britská filmárka a teoretička a dodáva: „...je tam túžba prebádať potláčaný význam ženskosti, presadiť ženský jazyk ako facka patriarchátu, skombinovaná s polemikou a sebapoznaním.“³⁷ Jej influenčná esej *Visual and Other Pleasures* bola textom, kde sa prvýkrát ocitol termín **Female Gaze**. Definícia termínu priamo vychádza z feministického hnutia 60-tych rokov a je odpoveďou na fenomén vychádzajúci z filmového priemyslu v Hollywoode, ktorý inverzne nazýva *Male gaze*. Popisuje toxické voyeuristické a fetišistické tendencie patriarchálneho filmového priemyslu zobrazovať ženské postavy prostredníctvom mužskej optiky. Laura Mulvey definuje *Male gaze*, ako exploitatívny, široko sexualizovaný pohľad na femínne charaktery, ktorým odopiera komplexnosť a drobnokrežbu. Ženy sa vo filmoch ocitajú v rolách pasívnych, naproti mužským prevažne aktívnym trojrozmerným postavám. Mulvey rozdeľuje samotný *Gaze* na jeho tri súčasti: kamera alebo optika ktorou sa na protagonistov dívame, subjekty alebo charaktery diela a diváci ako aktívni pozorovatelia.

Americká režisérka a show-runnerka **Jill Soloway** sa vyjadrila k termínu *Female gaze* nasledovne: „*Female gaze* je spôsob ako sa cítiť videný, je to subjektívna kamera ktorá sa snaží dostať čo najbližšie do protagonistu. Používa film na vyvolanie pocitu ocitnutia sa v pocite, namiesto pozerania sa na postavu zvonka.“³⁸ Nie je teda podmienkou aby ženské charaktery stvárňovali iba ženské režisérky, podstatou *female gaze* je zbavenie sa redukovania ženských postáv na

³⁶ Mulvey, Laura: *Visual and Other Pleasures*. Palgrave Macmillan, London, 1975, s.111-112

³⁷ Tiež.

³⁸ Soloway, Jill: *Jill Soloway on the Female gaze* [online]. 2016 [cit. 2.08.2020] Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=pnBvppooD9I&t=1088s>>

objekty slúžiace mužským charakterom docieľiť svoj motivačný oblúk alebo byť akýmsi nevykresleným vyprázdneným doplnkom. Cieľom podľa slov Jill Soloway je: „ [...] *odrážať ako potešenie, tak aj bolesť, nejednoznačnosť ako aj komplexnosť emócií, ľudské gestá, viacvrstvové metafyzické symboly...*”³⁹ V tomto kontexte film dokáže byť vhodným nástrojom ktorý práve svojimi zložkami ponúka možnosti vytvoriť veľmi komplexné, nielen ženské charaktery.

Takýmto spôsobom spracúva svoj posledný film *Portrét ženy v plameňoch*⁴⁰ francúzska režisérka **Céline Sciamma**, ktorý je vyobrazením zakázaného romantického vzťahu medzi dvoma ženami. Film hlavné postavy vzájomne vykresľuje rovnocenne bez intelektuálnej, triednej a rodovej dominancie. Céline sa k filmu vyjadruje takto: „ *Napätie okolo Gaze je reálny dej filmu, tak že to dokonca vidíte ako manifesto pre Female gaze. Premýšľanie nad reprezentáciou vo filme je taktiež rozmýšľanie nad tým, ako vybudovať nové pravidlá, ako vybudovať nové senzácie, nové emócie, je to experimentom pre diváka.*”⁴¹ Možno film a aj celá tvorba Céline Sciammy, ktorá je plná ženských komplexných postáv je odpoveďou na otázku Mulvey, ako by vyzeralo umenie, ak by nebolo ovplyvnené dlhoročnou patriarchálne nastavenou spoločnosťou.

Práve z tohto pohľadu je podľa môjho názoru adekvátny jazyk animovaného filmu, ktorý sa vo väčšine prípadov zbavuje herca, a charaktery filmu nanovo vytvára svojou výtvarnou stránkou. Špecifickosťou animácie ako média je primárne autonómia, ktorú režisér alebo režisérka diela dostáva. Autor animovaného filmu v produkcii často stelesňuje rôzne pozície (napr. režisér, scenárista, producent, animátor, a distribútor) a ostáva tak bez výrazného externého vplyvu. Veľmi autonómne dokáže vyprodukovať dielo v extrémne nezávislých podmienkach. Vytvára tak výrazne subjektívny a autorský *Gaze*, ktorý

³⁹ Taktiež.

⁴⁰ Portrait of a Lady on Fire (orig. *Portrait de la jeune fille en feu*, réžia Céline Sciamma, United Kingdom, 2019)

⁴¹ Sciamma, Céline: *Céline Sciamma on the Female Gaze in Portrait of a Lady on Fire | TIFF 2020* [online]. 2020 [cit. 2.08.2020] Dostupné z < <https://www.youtube.com/watch?v=mnBxcJjkc20> >

je unikátny práve médiom animácie. Zároveň, médium animovaného filmu svojou výtvarnou zložkou dokáže veľmi jemne výtvarne stvárniť aj ťažko zachytiteľné abstraktné celistvé pocity a dojmy, a vytvoriť tak zaujímavý komplexný pohľad do ľudskej mysle.

4. Cesta ženy v animovanom filme

V historickom kontexte sa postavenie ženy v animovanom filme zrkadlilo s celospoločenským dianím. Publikácie animovanej histórie prevažne vyzdvihovali mužských priekopníkov ako Walt Disney, Bratia Fleischerovci alebo Windsor McCay. Ženám sa v počiatkoch animačného priemyslu pripisovali skôr vedľajšie pozície, napriek tomu, že priemysel poznal aj vplyvné ženské postavy. Americká režisérka **Helena Smith Dayton** v roku 1917 vytvorila jeden z prvých stop-motion filmov *Romeo and Juliet*⁴². *Dobrodružstvá princa Achmeda*⁴³ nemeckej režisérky **Lotte Reiniger** je najstarším preživším celovečerným filmom, ktorý predstihol *Snehulienku sedem trpaslíkov*⁴⁴ z Disney štúdia o dekádu. Pri zrode Ruského Soyuzmultfilmu stálo aj priekopnícke sesterské duo **Valentina a Zinaida Brumberg**⁴⁵, ktorým práve priaznivé ruské zoštatnené prostredie ktoré povoľovalo ženám prístup k vedúcim pozíciám, dopomohlo k nadobudnutiu režisérskych postov. V československom filmovom kontexte na tom bola podobne aj **Hermína Týrlová**, ktorá patrí k popredným autorkám významnej českej bábkovej tradície. **Joy Batchelor** bola spolu-režisérkou, scenáristkou, producentkou a dizajnérkou

⁴² *Romeo and Juliet* (réžia Helena Smith Dayton, USA, 1917)

⁴³ *Dobrodružstvá princa Achmeda* (orig. *Die Abenteuer des Prinzen Achmed*, réžia Lotte Reiniger a Carl Koch, Nemecká ríša, 1926)

⁴⁴ *Snehulienka a sedem trpaslíkov* (orig. *Snow White and the Seven Dwarfs*, réžia David Hand, USA, 1937)

⁴⁵ Katz, Maya Balakirsky. "The Brumberg Sisters." In Jane Gaines, Radha Vatsal, and Monica Dall'Asta, eds. *Women Film Pioneers Project*. New York, NY: Columbia University Libraries, 2019. [online]. [cit. 2.08.2020] Dostupné z <<https://doi.org/10.7916/d8-92y0-qy20>>

na prvom britskom celovečernom filme *Farma Zvierat* ⁴⁶. U obidvoch autoriek je pozoruhodný fakt, že ich celá alebo čiastočná tvorba je asociovaná s ich partnermi - manželmi. Obdobne postavené autorské dvojice boli **Faith a John Hubleyovi** alebo **Mary Ellen Bute a Theodore Nemeth**. Takéto prednastavenie akýchsi kreatívnych tandemov poskytovalo autorkám mimo zabehnuté štúdiové štruktúry dostať sa do kreatívnych pozícií ako vedúce osobnosti. **M.J.Winkler** bola prvá ženská distribútorka pôsobiaca v rokoch 1920-1960 v štúdiu Walta Disneyho, čo sa z dnešného pohľadu na dobový kontext zdá priam neuveriteľné. V tom období bol americký štúdiový systém rodovo segregovaný, kde stovky žien fungovalo výhradne v oddelení **Ink and Paint**, v preklade: kontur-kolor, bez možnosti kariérneho postupu. Kristen Thompson v jej žurnáli zloženom z orálnej histórie pôvodných zamestnankýň štúdia situáciu popisuje nasledovne: „*Pracovali na naklonených doskách (ako kontúr) alebo plochých doskách (ako kolor), produkovali 8-10 políčok v priebehu hodiny, s trvalo najnižším platom v priemysle, pokiaľ supervízori ako napríklad Dot Smith chodili hore-dole uličkami Disney štúdia a urgovali ich aby pracovali rýchlejšie a rýchlejšie s frázami ako: No pod! Rýchlejšie, ako zajačiky!*“ ⁴⁷ Prvou ženskou animátorkou v štúdiu Disney bola v roku 1938 **Retta Scott**, ktorá pracovala na filme *Bambi* ⁴⁸. V Japonskom priemysle to boli animátorky **Reiko Okuyama a Kazuko Nakamuta**, ktoré sa počas svojej kariéry boli schopné dostať do vedúcich pozícií.

Povojnový rozmach autorskej animácie mal na svedomí vznik inštitúcií, ktoré podporovali krátkometrážnu umeleckú formu bez nároku na monetizáciu. Boli to inštitúcie ako British Film Institute, National Film Board of Canada alebo štátne inštitúcie východného bloku ako Krátky film v Československu.

Britská teoretička **Jayne Pilling** pripisuje kredit práve feministickému hnutiu za nárast žien v animácii v 70-tych a 80-tych rokoch dvadsiateho storočia, ktorému

⁴⁶ *Farma zvierat* (orig. *Animal Farm*, réžia Joy Batchelor, John Halas, Veľká Británia, 1954)

⁴⁷ Thompson, Kristen, *Quick-Like a Bunny! The Ink and Paint Machine, Female Labor and Color Production, Society for Animation Studies, Melbourne, Australia, 2012, s.1*

⁴⁸ *Bambi* (réžia David Hand, USA, 1942)

sa podarilo vytvoriť podporné prostredie a ovplyvniť dostupnosť financovania, aspoň do určitej miery.⁴⁹ Všeobecná politizácia ženskej sexuality a uvoľnené a moderné chápanie sexu v spoločnosti otvorilo dvere nielen ženskej optike, ale aj spracovaniu sexuálnym témam. Jayne Pilling polemizuje, že ženy mali podstatne väčší vplyv na médium animácie ako mali na poli hraného filmu⁵⁰. Možno k tomu aby autorská animácia bola pre ženy príjemnejšie prostredie súvisí so samotnou marginalizáciou a malosťou animovaného priemyslu. Autorský animovaný film je introvertnejším prostredím ako hraný film. Práve ženy sa ňom nebáli otvorili nové témy, ktoré sa spočiatku viazali na rodovú alebo feministickú perspektívu, ktorá pretrváva dodnes. Ženám sa podarilo spracovať filmy ktoré by sme vedeli definovať ako *Female Gaze*, filmy osobnejšie, komplexnejšie a formálne invenčnejšie. Výlučne práve krátke autorské animované snímky sa stali miestom pre experiment a provokatívnosť, ktorá nebola oklieštená finančnou návratnosťou.

Alison de Vere, britská režisérka bola jedna z prvých, ktorej sa podarilo dosiahnuť medzinárodný festivalový úspech s jej autorskými filmami. Výlet do mužsko-ženskej dynamiky spracovala vo filme *Café Bar*⁵¹. Pozdnejšími filmami *Mr Pascal*⁵² a *The Black dog*⁵³ sa stala popredným menom v autorskom animovanom filme. Ako prvá získala práve s filmom *Mr Pascal* prestížnu cenu Zlatý kryštál na festivale animácie v Annecy.⁵⁴

5. Režisérky pracujúce s témou sexuality a ich vybrané filmy

⁴⁹ Pilling, Jane: *Women and Animation: A Compendium*, British Film Institute, 1992.

⁵⁰ Tiež.

⁵¹ *Café Bar* (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1974)

⁵² *Mr Pascal* (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1979)

⁵³ *The Black dog* (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1987)

⁵⁴ Nancy Denney-Phelps, ANNECY 2015: The (Almost) year of woman organized by men, Animation World Network [online]. 2015 [cit. 2.08.2020] Dostupné z: <<https://www.awn.com/blog/annecy-2015-almost-year-woman-organized-men>>

V tejto kapitole sa budem venovať výhradne režisérkam, ktoré vo svojich animovaných filmoch spracovávajú tému sexuality. Médium animovaného filmu, im ponúka priestor tému spracovať rôznorodo, preto sa budem snažiť popísať špecifiká a popredné črty jednotlivých filmov, ktoré som vybrala ako veľmi influenčné vo vyobrazení ženskej sexuality vo filme. Predtým, ako sa dostaneme do roku 2016 kinosály v Annecy, kde sa premieta *Pussy*⁵⁵ a s ňou nespočetne veľa ďalších filmov mladých režisériek, predchádzajú tomu výrazné filmy posledných desiatok rokov bez ktorých by sme sa tam asi nedostali.

5.1. Krok do súčasnosti

*Asparagus*⁵⁶ režisérky **Suzan Pitt**, film akoby vychádzajúci priamo z Freudovho podvedomia. Film sa v rezonancii hippie halucinogénnej estetiky 70-tych rokov rozvoľneným asociačným naratívom pohybuje na hrane medzi snom a realitou, exaktnosťou a nečitateľnosťou. Spolu s beztvárou hlavnou hrdinkou sa meditatívnym tempom vydávame na sexuálny výlet ženskou obrazotvornosťou. V jednom momente protagonistka performuje orálny sex s falickou špargľou⁵⁷, ktorá sa pod jej dotykometamorfuje. Autorka tak metaforicky podtrhuje ženskú sexuálnu fantáziu formou ktorá je vlastná snovému jazyku. Pitt sa k symbolu špargle vyjadruje nasledovne: „*Myslela som na to, ako na krásny symbol sexuality. Z toho som vytvorila vizuálnu báseň o tvorivom procese, prevzatí úlohy kúzelníka / umelca ako protagonistky, ktorá sprevádza divákov jej hľadaním podstaty tvorivých síl, ktoré vládnu a riadia našu existenciu.*”⁵⁸

⁵⁵ Pussy (orig. Cipka, réžia Renata Gasiorowska, Poľsko, 2016)

⁵⁶ Asparagus (réžia Suzan Pitt, USA, 1979)

⁵⁷ Vid' Obrazová Príloha č.5

⁵⁸ Pitt, Suzan [online]. 2020 [cit. 2.08.2020] Dostupné z <<https://www.suzanpitt.com/asparagus>>

Do spracovania znásilnenia sa pustila kanadská režisérka **Michèle Cournoyer** vo svojom oceňovanom filme *The Hat*.⁵⁹ Scenár spracovávala podvedomým až automatickým písaním kolážou vlastných spomienok a rozhovorov s obeťami znásilnenia. Pomocou metamorfózne čiernobielej tušovej animácie diváka vtiahne do spomienok hlavnej protagonistky, nahej sebadeštrukčnej exotickéj tanečnice. Ženské telo, ako nosný prvok je akýmsi vizuálnym rozprávačom, ktorý nás miestami mrazivo sprevádza nepríjemnými okamihmi z detstva protagonistky. Akt znásilnenia je rozporcovaný do celej dĺžky filmu, v ktorej sa po fragmentoch dozvedáme celý príbeh. Cournoyer podobne ako Suzanne Pitt využíva falický tvar na vyobrazenie maskulinity. Pre symbol predátora používa motív klobúka. Obraz sa sekvenčne metamorfuje⁶⁰ a lavíruje medzi priestorom baru - súčasnosť a minulosťou a taktilne tak vykresľuje protichodné sexuálne emócie obeť znásilnenia.

Lotyšská animátorka žijúca v New Yorku, **Signe Bauman**e, volí na zobrazenie ženskej sexuality iný spôsob ako predošlé dve autorky. Jej populárna animovaná jedenásť dielna séria *Teat beat of sex*⁶¹ ponúka edukačný pohľad na sex výlučne zo ženského pohľadu. Približne minútové diely simplicitnou a úspornou animáciou veľmi úprimne a otvorene rozprávajú o rôznych zákutiach ženskej sexuality. Obraz komickým spôsobom ilustruje audio stopu nahratú samou autorkou, ktorá tým dopĺňa vysokú autenticitu materiálu. Bauman ponecháva v audiokomentári aj občasné chyby, čo prispieva komike zvolenému spôsobu rozprávania. Samotný prístup k stvárneniu ženskej sexuality je: doslovnosť a explicita, ktorá je akoby vytrhnutá z najúprimnejších rozhovorov o sexe. Autorka vedie komentár v prvej osobe a čitateľne tak vychádza z vlastných skúseností, ktoré stvárňuje bez akýchkoľvek zábran a tabu. Mužské postavy často zobrazuje ako personifikované zvieratá a samotné naratívne akty ktoré opisuje vo zvuku dokresľuje vizuálnymi symbolmi a metaforami. Celkovo sa jedná o veľmi

⁵⁹ *The Hat* (orig. *Le chapeau*, réžia Michèle Cournoyer, Kanada, 2000)

⁶⁰ Vid' Obrazová príloha č.5

⁶¹ *Teat beat of sex* (réžia Signe Bauman, USA, 2008)

nefiltrovaný konfesijný náhľad do autorkinej mysle, ktorá sama priznáva, že na sex myslí každých 9 sekúnd⁶².

Podobnú autenticitu využíva aj britská režisérka **Ruth Lingford** vo svojom animovanom dokumente *Little deaths*⁶³, ktorý sa snaží evokovať ťažko popísateľnú fyzickú a emočnú skúsenosť s orgazmom.⁶⁴ Vo filme nevystupujú iba ženské postavy, ale film ponúka veľmi komplexný pohľad na univerzálnu skúsenosť. Audiostopu rozhovorov radených akoby v prúde myšlienok snažiacich sa slovne opísať orgazmus, dopĺňa abstraktne poňatá stránka ktorá sa miestami obrazom spája s hovoreným slovom. Napriek tomu, že film nieje iba pohľadom do ženskej sexuality, autorka prelína maskulínno-femínnu, trans, hetero a homosexuálnu sexualitu a vytvára z nej akýsi pevný komplexný pohľad na orgazmus. Podobne ako Baumanne, využíva reálnu skúsenosť, ktorá dodáva filmu výraznú vrstvu kredibility. Práve využitie autentických výpovedí, či už autobiografických alebo výpovedí respondentov, animovaný film výrazne posúva do menej štylizovanej roviny, v čom je práve žáner animovaný dokument výrazne pozitívnym prínosom do animovanej tvorby.

Iný prístup k vyobrazeniu sexuality, tentokrát znova ženskej, využíva **Michaela Pavlátová** vo filme *Tramvaj*⁶⁵. Príbeh sa sústreďuje na deň vodičky električky, ktorá je stvárnená ako symbol tzv. normálnej working class ženy. Naštartovaním električky sa hudobnou rytmizáciou dostávame do humorného stelesnenia jej predstáv a sexuálnych fantázií. Hudobná zložka tvorí výraznú časť príbehu a je kľúčová pre jeho temporytmus, keď skoro každý animovaný pohyb je v súlade s rytmom. Film pôsobí ako vtipná óda na ženskú sexualitu a citlivo ilustruje hromadenie ženskej sexuálnej energie. Interiér električky a jej elementy ako riadiaca páka alebo štikačka na lístky sa počas jazdy premieňajú na priestor

⁶²Baumanne, Signe [online]. 2014 [cit. 2.08.2020] Dostupné z <https://www.vice.com/en_uk/article/dpwjeq/signe-baumanne-teat-beat-of-sex-rocks-in-my-pockets-interview-876>

⁶³ Little Deaths (réžia Ruth Lingford, USA, 2010)

⁶⁴ Honess Roe, Annabelle. *Animated Documentary*. New York : Palgrave Macmillan, 2013. str. 123.

⁶⁵ Tramvaj (réžia Michaela Pavlátová, Česká republika/Francúzsko, 2012)

plný ženských a mužských pohlavných orgánov. Električka miestami pôsobí ako vnútro mysle hlavnej protagonistky filmu⁶⁶. Muži sú vo filme vyobrazení ako kolektívny hrdina, masa mužskej energie, až kým sa pre vodičku nenájde jej pravý - symbolicky ružový. Lineárne rozprávaný príbeh vrcholí vizuálnym orgazmom stvárnený prevažne ružovou farbou, ktorá funguje ako farebný akcent sexuality. Film zachytáva aj tichý moment „po“ orgazme, ktorý funguje ako nielen komický prvok, ale aj metaforický moment akéhosi vyprázdnenia, alebo studu, kedy sa znova život vracia do normálu.

Každý z týchto vyššie zmienených dôležitých filmov, podľa môjho názoru výrazne ovplyvnil prichádzajúcu generáciu mladých filmárov postupne vychádzajúcich zo škôl. Ich filmy nesú ozveny autoriek ktoré tu boli predtým, ako oni si nesú tých, čo tu boli pred nimi.

5.2 Tu a teraz!

Po desiatkach rokov verejne rozmýšľame nad tým prečo to nie je v poriadku, že učebniciach animácie chýbajú niektoré ženy. Prečo *Animation Survival Kit*⁶⁷, základná literatúra každého animátora, od Richarda Williama sa nepríjemne číta, keď v ňom autor popisuje ženskú chôdzu štyrmi spôsobmi: normálna, modelka, striptérka alebo balerína. Prečo nie je v poriadku keď ročník festivalu v Annecy venovaný ženám organizujú samí muži.⁶⁸

Od začiatku 2010-tych rokov odbory animácie majú plné ročníky ženských animátoriek, študentské pásma tak plné silných filmov ženských režisériek.

⁶⁶ Vid' Obrazová príloha č.6

⁶⁷ Vid' Obrazová príloha č.7

⁶⁸ Nancy Denney-Phelps, ANNECY 2015: The (Almost) year of woman organized by men, Animation World Network [online]. 2015 [cit. 2.08.2020] Dostupné z: <<https://www.awn.com/blog/annecy-2015-almost-year-woman-organized-men>>

Napríklad Americká škola CalArts v Kalifornii v roku 1975 otvárala animačný program, ktorý mal iba dve študentky. Dnes ženy tvoria 71% študentiek.⁶⁹ Pozitívny trend vo vzdelávacích inštitúciách ale bohužiaľ zatiaľ nie je prenosný do priemyslu. V priemere iba 20-40 % profesionálnych pozícií je zastúpených ženami. Režisérka Niki Lindroth von Bahr pre rozhovor s britským portálom *It's nice that* to popísala nasledovne: „*Je to samozrejماً vec mužskej dominancie vo všetkých vedúcich a mocných pozíciách, je to takto od nepoznania.*”⁷⁰ Aj keď takzvané *macho* prostredie vo filmovom priemysle a reklame pretrváva dodnes, vyzerá to tak, že práve krátky autorský film v ktorom nejde o veľké finančné čiastky sa stal novým útočiskom pre mladé autorky.

Je jasné, že mladé režisérky majú svoj čas. Získali prístup k profesionálnemu filmovému vzdelaniu, produkcii a prístup ku kariére ktorá vyžaduje festivalovú alebo online cirkuláciu postavenú výlučne na autorstve a autonómii od samého začiatku. V ponímaní kapitalistického marketu, došlo k vytvoreniu akýchsi „*skleníkových podmienok*,” vhodných pre experimentáciu so subjektom a formou.⁷¹

Dúfam, že momentálne nastavenie v autorskom filme nie je iba krátky trend. Ženy v animácii sú hlasnejšie ako nikdy predtým a samé si definujú aký film chcú vidieť na plátnach. Posledná dekáda pôsobia ako vztýčený prostredník všetkým supervízorom z Disneyho štúdií ktorí pred takmer 100 rokmi na koloristky kričali: *No pod! Rýchlejšie, ako zajačiky!* Už len aby sa tento trend rozrástol aj do všetkých súčastí animačného priemyslu.

⁶⁹ Deborah Vankin, Animation: At CalArts and elsewhere, more women are entering the picture, Los Angeles Times, [online]. 2015 [cit. 10.07.2020] Dostupné z:<<https://www.latimes.com/entertainment/la-et-cm-college-animation-women-20150525-story.html>>

⁷⁰ Jenny Brewer, Why is there a lack of women in animation, and what can we do about it?It's nice that, [online]. 2018 [cit. 20.07.2020] Dostupné z:<<https://www.itsnicethat.com/features/why-is-there-a-lack-of-women-in-animation-internationalwomen-080318>>

⁷¹ Olga Bobrowska, *Sex makes sense*, ASIFA Magazine, 2018, s.50

Renata Gąsiorowska sa vo výstižne nazvanom filme *Pussy*⁷², ponára do komplexnosti a komplikovanosti ženskej masturbácie. Simplicitnou výtvarnou stránkou smeruje našu pozornosť na hlavnú hrdinku, ktorá sa snaží uspokojiť svoje sexuálne túžby a vo svojom apartmáne hľadá spôsob ako to docieľiť. Film doslovne demonštruje anglický termín: *free the vagina*. V jednom momente sa z vagíny hlavnej hrdinky stáva samostatná personifikovaná postava s vlastnou autonómiou⁷³, kedy celý film získava veľmi šarmantné spracovanie ženskej sexuality, ktorú sama protagonistka pomocou jej novej kamošky vagíny spoznáva.

Podobným princípom personifikácie ženského pohlavného orgánu je aj dokumentárny edukačný film **Lori Malépart-Traversy**, *Clitoris*⁷⁴. Ružový jednoduchý vizuál rozpráva historické vnímanie ženského klitorisu žargónom, uťahujúcim si z edukačných filmov. Ako odznie v záverečných titulok, film deklaruje: *clito power!* Podobne ako *Pussy*, nesie tému oslobodenia ženskej sexuality doslovnou personifikáciou ženskej vagíny. Roztomilým jazykom autorka vlastným komentárom vtipne komentuje historickú mužskú dominanciu nad ženským sexuálnym potešením. V momente má človek pocit, že na príklade ženského klitorisu stelesňuje príbeh ženskej opresie v priebehu histórie. Jemne ironicky zdôrazňuje ako musel byť ženský orgán vynájdený niekoľkými mužmi.

Obidva zmienené filmy sa stali jednými z najsledovanejších animovaných filmov posledných rokov⁷⁵ na online platforme *Vimeo*, čo celkom výrazne naznačuje záujem o tieto témy a celospoločenský posun. Samozrejme tomu vo veľkom prispela štvrtá vlna feminizmu a sociálne siete. Dvojica filmov svojím vtipným hravým jazykom a úprimnosťou pokračujú v tradícii Michaely Pavlátovej a Signe Baumanne. Obidva filmy svojimi výstižnými názvami akoby deklarujú že nič neskrývajú, a že je konečne potreba baviť sa o veciach ich pravými menami: proste ak sa bavíme o ženskej sexualite, tak sa bavíme o klitorise a vagíne.

⁷² *Pussy* (orig. *Cipka*, réžia Renata Gąsiorowska, Poľsko, 2016)

⁷³ Vid' *Obrazová Príloha č.8*

⁷⁴ *Clitoris* (orig. *Le clitoris*, réžia Lori Malépart-Traversy, Kanada, 2016)

⁷⁵ *Pussy* má na *Vimeo* 1,2 milióna zhladnutí. Film *Clitoris* má 8,4 milióna pozretí.

Podobný princíp popisnosti zvolila aj vo svojom animovanom dokumente *Private Parts*⁷⁶ **Anna Ginsburg**, ktorá z autentických rozhovorov podobne ako Ruth Lingford skladá mužsko-ženský pohľad na rôzne aspekty intímnych partii.

Na surreálnu tradíciu Suzan Pitt čiastočne naviazala britská autorka **Sophie Koko Gate** svojim filmom *Slug Life*⁷⁷, v ktorom vytvára akýsi mimozemský dystopický svet alá. *Divoká planéta*⁷⁸, René Lalouxa, kde tri ženy riadia svoje spolužitie so spolubývajúcim Darcym. Film sa zameriava na sexualitu z hľadiska jej fluidity, a popisuje tak milostný vzťah hlavnej postavy Tanye k slimačiemu mužovi, ktorého si sama vytvorila v laboratóriu. Rytmickým až miestami muzikálnym spôsobom rozpráva jednoduchú ale miestami automaticky napísanú dejovú linku. Vizuál⁷⁹ pripomínajúci 3D animáciu má podľa slov autorky pôsobiť čo najškaredšie, no práve svojou podivnosťou nás ako divákov vtáhuje viac a viac, podobne ako príbeh a dialóg. Osobne ho vnímam ako ódu na divnosť, akýsi náznak toho, že láska nemá medze, aj keď jeden z partnerov nemá kosti. Ako sa spomína v dialógu filmu: *Slimák, nechci mať kosti. Iba nám lezú do cesty.*⁸⁰

Japonská režisérka **Sawako Kabuki** svojim divokým, miestami pornografickým filmovým jazykom ponúka vulgárne pochopenie média animácie a jej zásadných častí ako sú strih, asociačná animácia a hudba alebo zvuk⁸¹. V jej filmoch *Ketsujiru Juke/Anal Juke*⁸² alebo *Summer's Puke is a Winter's delight*⁸³ nás farebný vizuál⁸⁴ ako divákov vtahujú do šialenej plnofarebnej jazdy obsahujúce sexuálne, fekálne a análne obrazce. Filmy využívajú metamorfózu ako hlavný animačný prvok a cez rôzne transformácie rozpráva dej. Jej tvorba tak preberá

⁷⁶ *Private Parts* (réžia Anna Ginsburg, Veľká Británia, 2016)

⁷⁷ *Slug Life* (réžia Sophie Koko Gate, Veľká Británia, 2018)

⁷⁸ *Divoká Planéta* (orig. *La Planète Sauvage*, réžia René Laloux, Francúzsko/ Česko-slovensko, 1973)

⁷⁹ Vid' *Obrazová Príloha č.9*

⁸⁰ Preklad Michaela Mihalyiová, v origináli: "You don't want bones, slug. They just get in the way."

⁸¹ Olga Bobrowska, *Sex makes sense*, ASIFA Magazine, 2018, s.50

⁸² *Ketsujiru Juke / Anal Juke* (réžia Sawako Kabuki, Japonsko, 2013)

⁸³ *Summers Puke is a Winter's Delight* (réžia Sawako Kabuki, Japonsko, 2016)

⁸⁴ Vid' *Obrazová Príloha č.10*

prvky animovaných videoklipov a v cyklických obrazoch postupne odhaľuje obsah. V tomto vidím formálnu podobnosť s Michéle Cournoyer ozvláštnenú o vulgárnejšiu stránku ženskej sexuality. Vo filme *Summer's Puke is a Winter's delight* miestami až experimentálnym spôsobom dokáže Kabuki komplexne vyrozprávať príbeh o anorexii, vzťahoch, sebaužívaní a sexualite a to všetko do rytmickej zvukovo-hudobnej montáže zvracania.

Podobne naturálne stvárňuje svoje bábkové charaktery⁸⁵ **Joanna Rytel** vo filme *Moms on fire*.⁸⁶ Dve tehotné budúce mamičky sú na materskej a sú znudené a sexuálne frustrované. Tehotenstvo autorka zbavuje akéhosi pátosu a nedotknuteľnosti a drzo ho vníma ako biologický trest, ktorý uväzňuje ženy vo svojich telách.⁸⁷ **Izabela Plucińska** vo filme *Sexy Laundry*⁸⁸ taktiež plastelínovou technikou zas odkrýva excentrickejšiu časť sexuality a sústreďuje sa na praktiky BDSM.

Silne zastúpenie ženskej animácie tvoria absolventky MOME v Budapešti, **Flóra Anna Buda, Nádja Andrasev, Zsuzsanna Kreif, Réka Bucsi a Anna Katalin Lovrity** v ktorých filmoch sa aspoň čiastočne mihne mnohotvárnosť ženskej sexuality. Queer perspektívu spracováva **Chintis Lundgren** v *Manivaldovi*⁸⁹, či **Diane Obomsawin** vo filme *I like Girls*⁹⁰. Popri vyššie zmienených sú desiatky ďalších, ktoré sa nevenujú explicitne sexualite, ale telesnosti, vzťahom a intimite. Z nich výraznými sú **Kirsten Lepore, Yoriko Mizushiri, Caitlin McCarthy, Jenny Jokela, Jamie Wolfe, Angela Stempel, Martina Scarpelli, Nienke Deutz, Laura Jayne** a desiatky iných.

Posledná dekáda je plná rôznorodých filmov ktoré každý z nich tvorí časť mozaiky komplexnej modernej súčasnej ženy v animovanom filme, protipól rannej

⁸⁵ Vid' Obrazová Príloha č.11

⁸⁶ *Moms on fire* (réžia, Joanna Rytel, Švédsko, 2016)

⁸⁷ Olga Bobrowska, *Sex makes sense* , ASIFA Magazine, 2018, s.50

⁸⁸ *Sexy Laundry* (réžia, Izabela Plucinska, Kanada/Nemecko/Poľsko, 2016)

⁸⁹ *Manivald* (réžia, Chintis Lundgren, Kanada/Chorvátsko, 2017)

⁹⁰ *I like girls* (réžia, Diane Obomsawin, Kanada, 2016)

*Betty Boop*⁹¹. *It's A Man's Man's Man's World*⁹², a ešte chvíľu potrvá kým animácia dospeje. Je citeľné, že nastupujúca generácia žien vie, že nemusia byť slušné, ale môžu kričať na plné hrdlo ak majú chuť. Myslím, že si to predošlé generácie zaslúžia.

Záver

Počas písania teoretickej práce sa mi potvrdili niektoré predpokladané tézy. Potvrdilo sa, že veľký výskyt animovaných filmov s tematikou sexuality spracovaný ženskými režisérkami je priamo prepojený so súčasným celospoločenským nastavením. Snažila som sa zmapovať genézu vnímania sexuality v historickom kontexte, aby som dokázala podložiť to, prečo dnes ženskú sexualitu vnímame omnoho prijateľnejšie a liberálnejšie. Výskyt sexuality v tematike animovaných filmov priamo súvisí s druhou vlnou feminizmu, ktorého jednou z podstatných súčasťou je aj právo a sloboda na sexuálnu expresiu. Druhá vlna feminizmu bola akýmsi katalyzátorom pre väčšiu slobodu pre autorky v priemysle animovaného filmu. Prispeli tomu aj priaznivé podmienky pre rozšírenie trhu nezávislého animovaného filmu. Preto pohľad do ženských predstáv, intimity, túžob a vnímania sexuality práve stelesnený cez médium rozmanitej animácie, môže ponúknuť unikátnu komplexnosť. Myslím si, že termín *Female Gaze* práve v médiu animácie dokáže nadobudnúť svoju úplnosť práve tým, že autorský animovaný film má priaznivé podmienky pre veľmi slobodné vyjadrenie.

Prekvapivé bolo zistenie, že podobné prívetivé podmienky ktoré sama zo svojich poznatkov vnímam v rámci školského prostredia ako aj profesionálneho, nie sú prenesené do profesného prostredia reklamy, dlhometrážnej tvorby alebo štúdiového systému. Samozrejme nie je možné to zovšeobecniť, ani sa o to

⁹¹ Bety Boop, postava z rannej animovanej tvorby, známa ako prvý animovaný sexsymbol.

⁹² Úryvok z piesne Jamesa Browna- *It's A Man's Man's Man's World*.

nesnažím, ale podľa získaných zdrojov a štatistík, existuje veľká priepasť medzi ženským zastúpením v školách a v praxi.

Posledný trend výskytu tém venujúcich sa ženskej komplexnosti, intimite a sexualite je pozitívnym javom, ktorý snád' neostane iba trendom. Výsledok snaženia asi uvidíme až v priebehu ďalšej dekády, počas ktorej snád' vznikne veľa ďalších filmov s podobnou tematikou. Osobne to vnímam ako snahy autoriek o to, aby diváci videli komplexné ženské postavy a optiku. Spracovanie ženskej sexuality ku komplexnosti rozhodne patrí, a výrazné úspechy filmov ktoré tému spracovávali (na festivaloch a v online priestore) značia, že je o tému výrazný záujem. Dovolím si tvrdiť, že nielen iba u ženského publika. Keďže filmový priemysel bol prevažnú časť posledného storočia akýmsi pánskym klubom, myslím, že mladá generácia prahne po výrazných a odvážnych filmoch, kde nezáleží či hlavná postava je žena, muž, transrodový alebo nebinárny človek, či napríklad aj personifikovaný klitoris. Možno to bude znieť ako klišé, ale osobne sa teším na ďalšiu dekádu nových filmov ktoré podľa všetkého budú úprimnejšie ako nikdy predtým.

Zoznam použitých zdrojov

Tlačené

- Foucault, Michel. *The History of Sexuality*. Penguin Classics, 2020.
- Mottier Véronique. *Sexuality: a Brief Insight*. Sterling Pub., 2010, s. 1.
- Antón, Susan C., Carl C. Swisher. Early Dispersals of Homo from Africa. *Annual Review of Anthropology*, vol. 33, 2004, s. 271
- Plato, and Kenneth James. Dover. *Symposium*. Cambridge University Press, 2012
- St. Augustine. *The Confessions of St. Augustine*. New York: Image Books, 1960
- *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press, 2004.
- Ellis, Henry Havelock, *Studies in the Psychology of Sex*. F.A. Davis Company, 1921.
- Weeks, Jeffrey: *Sexuality*. Psychology Press, 2003, s.14
- Dodson, Betty. *Liberating Masturbation: a Meditation on Self Love Dedicated to Women*. Bodysex Designs, 1974.
- Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. Victor Gollancz, 1971.
- Mulvey, Laura: *Visual and Other Pleasures*. Palgrave Macmillan, 1975, s.111-112

- Thompson, Kristen, *Quick-Like a Bunny! The Ink and Paint Machine, Female Labor and Color Production*, Society for Animation Studies, Melbourne, Australia, 2012, s.1
- Pilling, Jane: *Women and Animation: A Compendium*, British Film Institute. Book. Published London: British Film Institute, 1992.
- Honess Roe, Annabelle. *Animated Documentary*. New York : Palgrave Macmillan, 2013. str. 123.
- Olga Bobrowska, *Sex makes sense* , ASIFA Magazine, 2018, s.50
- Pilling, Jayne. *Animating the Unconscious: Desire, Sexuality and Animation*. Columbia University Press, 2012.
- Kaplan, E. Ann. *Women and Film: Both Sides of the Camera*. Routledge, 1983.

Orálne pramene

- Soloway, Jill: *Jill Soloway on the Female gaze* [online]. 2016 [cit. 2.08.2020] Dostupné z <<https://www.youtube.com/watch?v=pnBvppooD9I&t=1088s>>
- Sciamma, Céline: *Céline Sciamma on the Female Gaze in Portrait of a Lady on Fire | TIFF 2020* [online]. 2020 [cit. 2.08.2020] Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=mnbXcJk20> >

Digitálne zdroje

- Nancy Denney-Phelps, ANNECY 2015: The (Almost) year of woman organized by men, Animation World Network [online]. 2015 [cit. 2.07.2020]
Dostupné z:
<<https://www.awn.com/blog/annecy-2015-almost-year-woman-organized-men>>
- Pitt, Suzan [online]. 2020 [cit. 2.08.2020] Dostupné z:
<<https://www.suzanpitt.com/asparagus>>
- Katz, Maya Balakirsky. "The Brumberg Sisters." In Jane Gaines, Radha Vatsal, and Monica Dall'Asta, eds. *Women Film Pioneers Project*. New York, NY: Columbia University Libraries, [online] 2019 [cit. 2.08.2020]
Dostupné z: <<https://doi.org/10.7916/d8-92y0-qy20>>
- Baumann, Signe [online]. 2014 [cit. 2.08.2020] Dostupné z:
<https://www.vice.com/en_uk/article/dpwjjeq/signe-baumann-teat-beat-of-sex-rocks-in-my-pockets-interview-876>
- Jenny Brewer, Why is there a lack of women in animation, and what can we do about it?, It's nice that, [online]. 2018 [cit. 20.07.2020] Dostupné z:<<https://www.itsnicethat.com/features/why-is-there-a-lack-of-women-in-animation-internationalwomensday-080318>>
- Deborah Vankin, Animation: At CalArts and elsewhere, more women are entering the picture, Los Angeles Times, [online]. 2015 [cit. 10.07.2020]
Dostupné z:

<<https://www.latimes.com/entertainment/la-et-cm-college-animation-women-20150525-story.html>>

Filmografia

- Blue Movie (réžia Andy Warhol, Západné Nemecko, 1969)
- Deep Throat (réžia Gerard Damiano, Švédsko, 1972)
- Mona the Virgin Nymph (réžia Michael Benveniste a Howard Ziehm, USA, 1970)
- Fritz the Cat (réžia Ralph Bakshi, United Kingdom, 1972)
- Portrait of a Lady on Fire (orig. Portrait de la jeune fille en feu, réžia Céline Sciamma, United Kingdom, 2019)
- Romeo and Juliet (réžia Helena Smith Dayton, USA, 1917)
- Dobrodružstvá princa Achmeda (orig. Die Abenteuer des Prinzen Achmed, réžia Lotte Reiniger a Carl Koch, Nemecká ríša, 1926)
- Snehulienka a sedem trpaslíkov (orig. Snow White and Seven Dwarfs, réžia David Hand, USA, 1937)
- Farma zvierat (orig. Animal Farm, réžia Joy Batchelor, John Halas, Veľká Británia, 1954)
- Bambi (réžia David Hand, USA, 1942)
- Café Bar (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1974)
- Mr Pascal (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1979)

- The Black dog (réžia Alison de Vere, United Kingdom, 1987)
- Pussy (orig. Cipka, réžia Renata Gasiorowska, Poľsko, 2016)
- Asparagus (réžia Suzan Pitt, USA, 1979)
- Teat beat of sex (réžia Signe Baumann, USA, 2008)
- Little Deaths (réžia Ruth Lingford, USA, 2010)
- Tramvaj (réžia Michaela Pavlátová, Česká republika/Francúzsko, 2012)
- Clitoris (orig. Le clitoris, réžia Lori Malépart-Traversy, Kanada, 2016)
- Private Parts (réžia Anna Ginsburg, Veľká Británia, 2016)
- Slug Life (réžia Sophie Koko Gate, Veľká Británia, 2018)
- Divoká Planéta (orig. La Planète sauvage, réžia René Laloux, Francúzsko/Česko-slovensko, 1973)
- Ketsujiru Juke / Anal Juke (réžia Sawako Kabuki, Japonsko, 2013)
- Summers Puke is a Winter's Delight (réžia Sawako Kabuki, Japonsko, 2016)
- Moms on fire (réžia, Joanna Rytel, Švédsko, 2016)
- Sexy Laundry (réžia, Izabela Plucinska, Kanada/Nemecko/Poľsko, 2016)
- Manivald (réžia, Chintis Lundgren, Kanada/Chorvátsko, 2017)
- I like girls (réžia, Diane Obomsawin, Kanada, 2016)
- The Hat (orig. Le chapeau, réžia Michèle Cournoyer, Kanada, 2000)
- Yasuji no Pornorama - Do it! (orig. Yasuji no Pornorama - Yacchimae!!, réžia Takateru Miwa, Shinichiro Takakuwa, Japonsko, 1971)

Súpis obrazovej prílohy

- Príloha č.1 - Willendorfská venuša, Prírodovedecké múzeum vo Viedni
- Príloha č.2 - Vyobrazenie paleolitickej vulvy
- Príloha č.3 - Záber z filmu *Asparagus*, Suzanne Pitt, 1979
- Príloha č.4 - Extrakt z prvých náčrtov filmu *The Hat*, Michéle Cournoyer, 1999
- Príloha č.5 - Záber z filmu *Teat beat of sex*, Signe Baumann, 2008
- Príloha č.6 - Záber z filmu *Tram*, Michaela Pavlátová, 2012
- Príloha č.7 - Scan strany z knihy Roberta Williamsa, *Animator's Survival Kit*, 2002
- Príloha č.8 - Záber z filmu *Pussy*, Renata Gasiorowska, 2016
- Príloha č.9 - Záber z filmu *Slug Life*, Sophie Koko Gate, 2018
- Príloha č.10 - Záber z filmu *Master Blaster*, Sawako Kabuki, 2015
- Príloha č. 11- Záber z filmu *Moms on Fire*, Joanna Rytel, 2016

Obrazová príloha

Obrázok č.1(vľavo): Takto vyzerali proporcie Willendorfskej venuše.

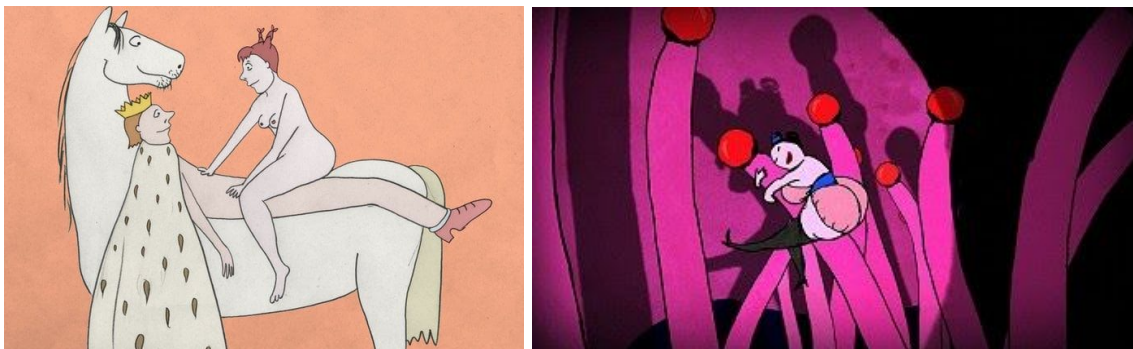
Obrázok č.2(vpravo): Zachované zobrazenie z jaskyne z paleolitu, je na ňom zobrazená vytesaná ženská vulva.

Obrázok č.3 (vľavo): Záber z filmu *Asparagus*, zobrazuje hlavnú postavu, ktorá performuje orálny sex na špargli.

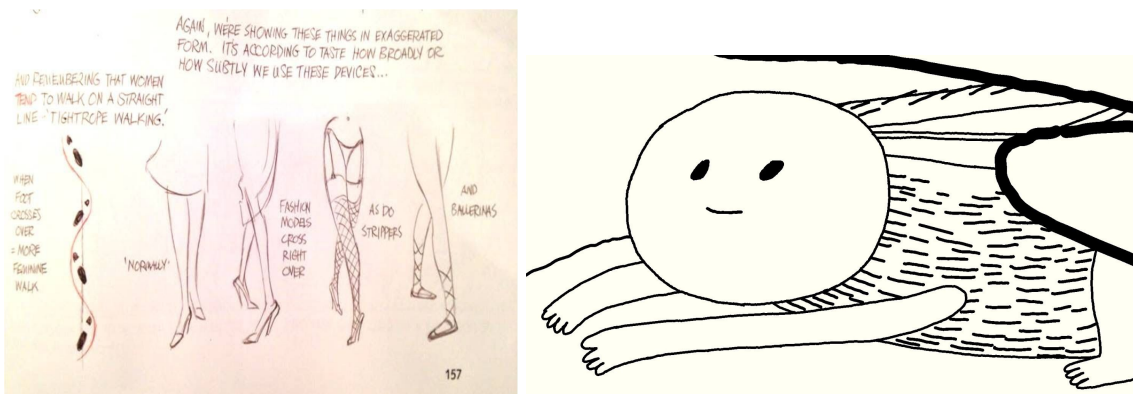

Obrázok č. 4 (vpravo): Náčrt k filmu *The Hat*, kde je vyobrazená forma metamorfózy ktorá je hlavným vyjadrovacím jazykom filmu.

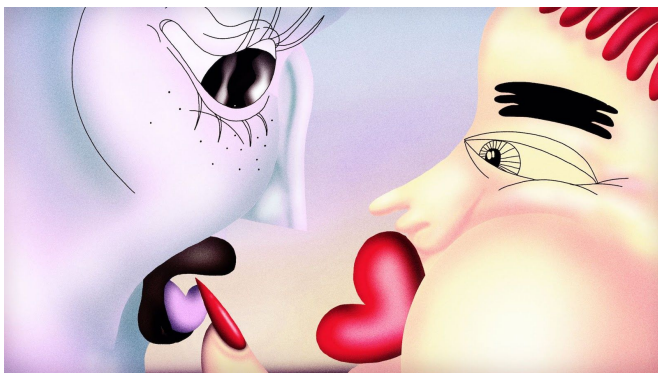
Obrázok č.6 (vľavo): Výtvarné spracovanie v seriáli *Teat beat of sex*. Je to jednoduchá, až skicovitá kresba.

Obrázok č. 5 (vpravo): Záber z filmu *Tram*. Vyobrazuje snovú orgazmickú pasáž plnú falických symbolov. Je viditeľné prevažne ružové zafarbenie.

Obrázok č.7 (vľavo): Obrázok z knihy *Animator's survival kit*, ktorý ukazuje ženské typy chôdze.

Obrázok č.8 (vpravo): Výtvarné stvárnenie personifikovanej vagíny z filmu *Pussy*.

Obrázok č.9 (vľavo): výtvarný štýl pripomínajúci 3D vizuál vo filme *Slug Life*. Na obrázku sú postavy Tanya a jej slimačí milenec.

Obrázok č.10 (vpravo): *Farebné výtvarné spracovanie z filmu Sawako Kabuki.*

Obrázok č.11 (vľavo): *Výtvarné spracovanie filmu Moms on fire. Bábkový film má okrem príbehovej drsnosti, aj akúsi drsnú patinu vo svojom vizuálnom prevedení.*